

Problems of Ukrainian dendrological and gardening phytonymy

Volodymyr M. Mezhenskyj[✉], Liudmyla O. Mezhenska, Yurii M. Marchuk, Borys M. Mazur

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

e-mail: mezh1956@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-3154-1120; ORCID ID: 0000-0002-6520-1853;

ORCID ID: 0000-0003-1184-261X; ORCID ID: 0000-0002-9508-0773

Abstract

Aims. To analyze in the historical aspect the formation of Ukrainian names of tree and garden plants, to highlight problematic issues of Ukrainian plant nomenclature and to propose ways of consensual arrangement of the system of phytonyms of natural and cultural flora of Ukraine. **Results.** The International Code of Nomenclature of algae, fungi, and plants and the International Code of Nomenclature for Cultivated Plants, which regulate the names of taxa and cultons, respectively, provide forestry and horticulture with clear systems of plant naming that can be applied internationally. Based on the international scientific nomenclature, the national botanical nomenclature was developed on the basis of borrowed plant names and Ukrainian folk phytonyms. The agrobiological nomenclature includes the names of agricultural crops. The parallel existence of these two terminological systems, where the agrobiological nomenclature remained uncodified for a long time and was under the pressure of the botanical system of names, led to a confusion of names with a violation of the scientific style of the Ukrainian literary language. The folk names of plants were formed on the Indo-European and Proto-Slavic basis with numerous borrowings from other languages. Recently, the flow of plant introductions has increased significantly, which has led to the replenishment of Ukrainian phytonyms by transliteration, loan translation and formation of new words. In the presence of several synonymous names, the problem of choosing a generic name arises. Ukrainian specific epithets must correspond to Latin ones. Since the Ukrainian terminology has been forcibly influenced by the Russian language, it needs to be cleansed of Muscovisms. There are also problems with the use of correct names in regulatory documents and scientific works. **Conclusions.** Ukrainian phytonymy consists of plant names formed on the basis of its own language and borrowed from other languages. The set of these names forms the Ukrainian botanical and agrobiological terminology system, complementing each other and satisfying the

needs of scientific and economic activity. In order to eliminate confusion in the names of plants, which differ in word order, it is necessary to distinguish between these systems of terms. Official documents and scientific works must be based on modern plant taxonomy.

Key words: plant names, term system, botanical nomenclature, agrobiological nomenclature, modern taxonomy.

Проблеми української дендрологічної та садівничої фітонімії

Володимир М. Меженський✉, Людмила О. Меженська, Юрій М. Марчук,
Борис М. Мазур

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
e-mail: mez1956@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-3154-1120; ORCID ID: 0000-0002-6520-1853;

ORCID ID: 0000-0003-1184-261X; ORCID ID: 0000-0002-9508-0773

Реферат

Мета. Проаналізувати в історичному аспекті формування українських назв деревних і садових рослин, висвітлити проблемні питання української номенклатури рослин і запропонувати шляхи до консенсусного упорядкування системи фітонімів природної та культурної флори України. **Результати.** Міжнародний кодекс номенклатури водоростей, грибів та рослин і Міжнародний кодекс номенклатури культурних рослин, які регулюють назви, відповідно, таксонів та культонів, забезпечують лісівництво та садівництво чіткими системами найменування рослин, які можуть застосовуватися на міжнародному рівні. За зразком міжнародної наукової номенклатури на основі запозичених назв рослин та українських народних фітонімів вибудовано вітчизняну ботанічну номенклатуру. Агробіологічна номенклатура охоплює назви сільськогосподарських культур. Паралельне існування цих двох терміносистем, де агробіологічна номенклатура тривалий час залишалася некодифікованою і перебувала під тиском ботанічної системи найменувань, призвело до змішування назв з порушенням наукового стилю української літературної мови. Народні назви рослин формувалися на індоєвропейській та праслов'янській основі з численними запозиченнями з інших мов. У новітні часи інтродукційний потік рослин значно збільшився, що спричинило поповнення українських фітонімів через транслітерування, калькування та новотворення. Таким чином, одночасне функціонування декількох синонімічних назв створило проблему добору родової назви. Українські видові епітети мають відповідати латинським. Оскільки українська термінологія зазнала примусового впливу російської мови, вона потребує очищення від московизмів. Існують також проблеми щодо вживання правильних назв у нормативних документах та наукових працях. **Висновки.** Українська фітонімія

складається з назв рослин, утворених на власній мовній основі та запозичених з інших мов. Сукупність цих назв формує українську ботанічну та агробіологічну терміносистему, які доповнюють одна одну й задовольняють потреби наукової та господарської діяльності. Для подолання плутанини в назвах рослин, що різняться порядком слів потрібно розмежовувати ці терміносистему. Офіційні документи та наукові праці мають базуватися на сучасній систематиці рослин.

Ключові слова: назви рослин, терміносистема, ботанічна номенклатура, агробіологічна номенклатура, сучасна систематика.

Вступ/Introduction. Назви рослин є важливими для спілкування людей і здійснення наукової та господарської діяльності. Науковою системою найменування рослин є міжнародна ботанічна номенклатура, яку базовано на вживанні латинських біноменів. Латинська мова надає їй універсальності й застосовності у всесвітньому масштабі. Найменування таксонів рослин різного рангу регулює Міжнародний кодекс номенклатури водоростей, грибів та рослин (Turland et al., 2018). Дисципліни сільського господарства, лісівництва та садівництва вимагають чіткої, стабільної та простої системи найменувань рослин, яка може застосовуватися на міжнародному рівні (Brickell et al., 2016). Її забезпечує Міжнародний кодекс номенклатури культурних рослин, який регулює назви культиварів, груп культиварів і грексів. Обидва кодекси постійно вдосконалюють, ураховуючи розвиток науки та регулярно оновлюють. За зразком латинської ботанічної номенклатури з використанням українських народних фітонімів вибудовано українську ботанічну номенклатуру (Kobiv, 2004; Sabadosh, 2018, 2019, 2020). На основі народних назв розвинулася також агробіологічна номенклатура (Mezhenskyj, 2023b).

Процес наукового опрацювання українських назв рослин розпочався в ХІХ сторіччі (Kobiv, 2004; Sabadosh, 2019, 2020; Zavialova et al., 2023). Важливі напрацювання з української ботанічної номенклатури, зокрема назви деревних та садових рослин, містилися словники, видані в 1920-х рр. (Melnyk, 1922; Yanata et al., 1928). Проте, в радянській Україні вже з 1930-х років українізацію науки було припинено, розроблені термінологійні словники заборонено й узяті курс на наближення української термінології до російської. Унаслідок послідовної деукраїнізації й безсистемності формування постала потреба істотного вдосконалювання національної ботанічної номенклатури (Kobiv, 2004). Однак, співіснують різні погляди, щодо розвитку та вдосконалювання ботанічної номенклатури (Kobiv, 2004; Zyman et al., 2008; Mezhenskyj, 2018a, 2018b). Невпорядкованість української номенклатури рослин заважає раціональному використанню природних ресурсів та науковій діяльності. Люди мають послуговуватися впорядкованою номенклатурою, введеною в унормовану мовну систему (Kokhan, 2024). Усвідомлення важливості уніфікації термінології, і зокрема українських назв рослин для вітчизняної дендрологічної

та садівничої науки спонукало запропонувати шляхи до консенсусного упорядкування системи фітонімів природної та культурної флори України.

Матеріали і методи/Materials and Methods. Для з'ясування історичних коренів формування українських фітонімів були проаналізовані відповідні публікації монографії і статті. Зокрема видання «Флора України», де наводяться відомості про понад 1 тис. деревних видів, у тому числі 419 видів дерев і 500 видів кущів. За кілька десятків років, що минули з 1965 року — року виходу останнього тому «Флори України» — і до початку XXI століття, дендрофлора України значно збагатилася новими видами й налічує понад 2,3 тис. видів (Kokhno & Kuznetsov, 2001). З плодових рослин в Україні росте близько 250 аборигенних та понад 1 тис. інтродукованих видів (Mezhenskyj, 2008). Такий великий масив назв потребує системного впорядкування. Українські науковці приділили спеціальну увагу розгляду основних дендронімів, таких як *айва* (Klymenko, 2019), *аронія* (Kovalchuk & Mezhenskyj, 2013), *глід* (Mezhenska & Mezhenskyj, 2013; Opalko et al., 2023), *лохина* і *чорниця* (Vasiuk & Moroz, 2014; Balabak et al., 2016; Mezhenskyj, 2016a), *смерека* (Hrabovyi, 2019), *смородина* (Mezhenskyj, 2014c; Soloshenko et al., 2022); *яблуня* (Mezhenskyj, 2015b, 2015c; Konopelko, 2020; Pyshcholka & Mezhenskyj, 2023) та інші, методичні напрацювання яких були використані в процесі виконання наших досліджень.

Результати та обговорення/Results and Discussion. Формування українських фітонімів/Formation of Ukrainian phytonyms. Прадавні мисливці-збирачі та перші фермери мали назви для рослин, які споживали у їжу та використовували в процесі господарчої діяльності, для лікування чи з церемоніальною метою. Українські назви *береза*, *берест*, *верба*, *вереск*, *вільха*, *в'яз*, *глід*, *горобина*, *граб*, *жимолость*, *осина*, *свидина*, *слива*, *сосна*, *шипшина*, *яблуня*, *ялина*, *ялиця*, *ясен* мають індоєвропейські корені, а *берека*, *бруслина*, *брусниця*, *бузина*, *бузок*, *вишня*, *горіх (ліщина)*, *горобина*, *груша*, *дерен*, *дуб*, *журавлина*, *калина*, *клен*, *клокичка*, *крушина*, *липа*, *малина*, *ожина*, *омела*, *смородина*, *суніці*, *терен*, *черемха*, *чишка*, *яловець* — праслов'янські (Melnychuk, 1982–2012; Sabadosh, 2003, 2006, 2018; Mezhenskyj, 2018b). Це дає змогу, зокрема, окреслювати регіони проживання наших пращурів (Gamkrelidze & Ivanov, 1984). Про вирощування плодових рослин на Русі свідчить праслов'янський характер садівничої термінології. Деякі назви дерев зафіксовано через омонімії найменування плодів, страв та інших продуктів. Назви дерев та їхніх плодів, здебільшого збігаються, причому первинними є назви плодів (Nimchuk, 1992).

Назви аборигенних рослин: *лохина*, *модрина*, *порічки*, *щець* — мають польське походження. З грецької мови запозичено назви *кедр*, *кипарис*, *маслина*, *фінік*. Грецьку назву шипшини з багатопелюстковими квітками — *трандофіл* ("тридцятилистова"), в українській мові трансформовано в *троянду*, бо інтродукована рослина різко відрізнялася від місцевих

п'ятипелюсткових видів шипшини. Запозиченнями з латини через німецьку, польську та чеську мови є назви *агрус*, *барбарис*, *бросквина*, *гранатник*, *каштан*, *лавр*, *морва*, *мореля*, *розмарин*, *тополя*, *черешня* тощо. Хоча на українських теренах трапляється дикоросла *Prunus avium*, проте інтродукція значно якісніших культурних форм вплинула на засвоєння запозиченої назви *черешня*. *Berberis vulgaris* втратив первинну слов'янську назву *дерен*, яку було перенесено на *Cornus mas*, отримавши назву *барбарис* похідну від латинської, завдяки поширенню його в травниках як лікарської рослини. Трапляються прямі або опосередковані запозичення й з інших мов, зокрема, арабської (*сумах*, *скумпія*), готської (*виноград*, *смоківниця*), грузинської (*дзельква*), монгольської (*ірга*), нідерландської (*абрикоса*, *апельсин*), перської (*лимон*, *самшит*, *фісташка*) тощо. Походження назв *смерека* й *тис* наразі не з'ясовано, можливо вони походять з якихось невідомих мов. Деякі назви дерев мають суперечливу етимологію. З Османської імперії та Кримського ханства прийшли назви *айва*, *алича*, *антипка*, *жерделя*, *інжир*, *кизил*, *мушмула*, *тут*, *фундук*, *хурма*, *чинара*. Окремі іноземні рослини мають по декілька синонімічних назв, бо їх інтродукували різними шляхами й у різні часи, наприклад, *Ficus carica*, відомий під готською назвою *смоква*, тюркською — *інжир*, французькою — *фіга*; *Sydonia oblonga* — під тюркською назвою *айва*, румунською — *гута*, польською — *тигва*. Латинська назва айви трансформувалася через праслов'янську мову в українську назву груші — *г(дуля)* (Melnychuk, 1982–2012).

У новітні часи інтродукційний потік рослин значно збільшився й нині інтродукти за чисельністю значно перевершують аборигенні види (Kokhno & Kuznetsov, 2001; Kokhno, 2002; Kokhno & Trofimenko, 2005; Mezhenskyj, 2008). Ознайомлення з багатством і мобілізація світових ресурсів деревних рослин привели до збільшення кількості українських родових назв. Назви культур, які представлені певними таксонами, запозичувалися з мов країн, де ці культури поширені — *акігумі*, *гумі* (з японської), *годжі* (через посередництво англійської від китайської назви *тоці*), *джидда* (з тюркських мов), *ківі* (через посередництво англійської з мови маорі), *лимонник*, *пишат* (з вірменської), *унабі* (з узбецької). Знайомство з субтропічними й тропічними деревними рослинами поповнює українську мову назвами, що походять від місцевих для цих рослин назв чи з мов-посередників — *авокадо*, *ацерола*, *баобаб*, *гебан*, *трейпфрут*, *дуріан*, *какао*, *кеш'ю*, *кока*, *кумкват*, *лайм*, *лічі*, *лонган*, *манго*, *махагоні*, *наші*, *папая*, *помело*, *тунг*, *черіомя* тощо. Нерідко назви утворюють за допомогою вже відомих назв з додаванням іншого визначального слова, яке вказує на географічне походження — *американська слива*, *американська журавлина*, *американська лохина*, *кавказька хурма*, *кавказька чорниця*, *казанлицька троянда*, *китайська айва*, *китайський глід*, *китайська груша*, *китайська (японська) слива*, *японська айва*, *японська мушмула* чи особливості рослини — *залізне дерево*, *свічкове дерево*,

кавове дерево, каучукове дерево, кокаїновий кущ, коркове дерево, родзинкове дерево, хінне дерево, чорне дерево, шоколадне дерево.

У випадку багатоваріантності назви іноземної рослини постає питання, якому з варіантів надати перевагу — транслітерованому, скалькованому чи новоствореному?

Проблеми утворення і написання родових назв рослин/Problems of forming and writing of genera plant names. Значну частину родових назв інтродукованих рослин складають транслітеровані слова запозичені з латинської ботанічної номенклатури, тобто назви переважно латинського та грецького походження. Рослини, що інтродуковані в новітні часи найчастіше отримували родові назви, похідні від наукових латинських назв прямим транслітеруванням — *агава* (*Agave*), *азиміна* (*Asimina*), *айлант* (*Ailanthus*), *акебія* (*Akebia*), *актинідія* (*Actinidia*), *альбіція* (*Albizia*), *аморфа* (*Amorpha*), *анона* (*Annona*), *аралія* (*Aralia*), *араукарія* (*Araucaria*), *арія* (*Aria*), *аронія* (*Aronia*), *аукуба* (*Aucuba*), *бруссонетія* (*Broussonetia*), *буддлея* (*Buddleja*), *вейгела* (*Weigela*), *вістерія* (*Wisteria*), *дейція* (*Deutzia*), *дієрвіла* (*Diervilla*), *евкаліпт* (*Eucalyptus*), *евкомія* (*Eucommia*), *елевтерокок* (*Eleuterococcus*), *ефедра* (*Ephedra*), *гібіск* (*Hibiscus*), *гінкго* (*Ginkgo*), *гледичія* (*Gleditsia*), *жасмин* (*Jasminum*), *зизиф* (*Ziziphus*), *індигофера* (*Indigofera*), *калікант* (*Calycanthus*), *кампис* (*Campsis*), *карія* (*Carya*), *катальпа* (*Catalpa*), *керрія*, або *керія* (*Kerria*), *кладрастис* (*Cladrastis*), *кельрейтерія* (*Koelreuteria*), *криптомерія* (*Cryptomeria*), *леспедеза*, або *леспедеза* (*Lespedeza*), *ліквідамбр*, або *ліквідамбар* (*Liquidambar*), *ліріодендрон* (*Liriodendron*), *маакія* (*Maackia*), *магнолія* (*Magnolia*), *магонія* (*Mahonia*), *маклюра* (*Maclura*), *мімоза* (*Mimosa*), *павловнія* (*Pawlonia*), *парротія*, (*Parrotia*), *півонія* (*Paeonia*), *піраканта* (*Pyracantha*), *птелея* (*Ptelea*), *робінія* (*Robinia*), *рододендрон* (*Rhododendron*), *розмарин* (*Rosmarinus*), *секвоя* (*Sequoia*), *сена* (*Senna*), *софора* (*Sophora*), *тамарикс* (*Tamarix*), *туя* (*Thuja*), *фенікс*, або *фінік* (*Phoenix*), *форситія*, або *форзиція* (*Forsythia*), *фомінія* (*Photinia*), *цитрина* (*Citrus*), *церцис* (*Cercis*), *чист* (*Cistus*), *хамеопс* (*Chamaerops*), *шефердія* (*Shepherdia*), *юка* (*Yucca*). Під час засвоєння латинських іменників їхні суфікси *-um*, *-us* втрачаються (Buriachok, 1973). На жаль, багато ботаніків, лісівників та садівників через незнання намагаються зберігати суфікси *-um*, *-us*, наприклад у «Дендрофлорі України» трапляються назви *арекаструм*, *зантоксилум*, *кнеорум*, *купресоципарус*, *османтус*, *трахелоспермум*, *трахікарпус*, *цеанотус*, *церкокарпус*, які не відповідають лексичним нормам української мови. У словах грецького походження, наприклад, *ἀλόστροφος* (апостроф), *μετέωρος* (метеор), *παιδαγωγός* (педагог), *εἶδωλον* (ейдол = образ), *μαγνήτις* (магніт) відкидаються суфікси *-os*, *-es*, *-on*, *-is* (Buriachok, 1973). Проте у випадку засвоєння латинських назв рослин, що походять від грецьких слів, їх зазвичай транслітеровано повністю без відкидання суфіксів — *кампис*, *кладрастис*, *ліріодендрон*, *рододендрон*, *хеномелес*, *церцис* (Kokhno, 2002; Kokhno & Trofimenko, 2005), хоча деякі

автори частково застосували відкидання — *кампис, кладраст* (Zuman et al., 2008). Має місце і неповна відповідність графічного оформлення засвоєного слова оригіналу — *ліквідамбр, півонія, фінік, чист*. Окремі назви отримали українські флексії — *агава, цитрина*.

Щодо транслітерування латинської літери “g”, то остання редакція «Українського правопису» (Maznichenko et al., 2019) унормовує використання звичайно літери “г”, водночас дозволяючи застосовувати два способи — “г” і “ґ” у прізвищах та іменах людей (§ 122.3). Отже, в написанні назв рослин похідних від імен і прізвищ допускається двоваріантність: *вейгела/вейгела, магнолія/магнолія, гледичія/гледичія*. Питання транслітерації іноземних слів у чинному правописі розроблено недостатньо, тому мають місце розбіжності й непослідовності. Зокрема, всі системи транслітерації японської мови на українську передають літери “g” як “г”, тому доцільно писати гінґґо, а не гінґґо. Згідно з «Українським правописом» у загальних назвах іншомовного походження букви на позначення приголосних звичайно не подвоюємо (§ 128.1) — *ано́на, ево́мія, юка*. Подвоєння букв на позначення приголосних переважно зберігаємо у власних назвах та в загальних назвах, які від них утворені за допомогою афіксів (§ 128.3) — *бруссоне́тія, буддле́я, керрі́я, парроті́я*.

Поширеним способом запозичення родових назв рослин є калькування, інколи часткове, латинської назви: *виноградни́ця, або виногради́вник (Ampelopsis), вовчеликоли́ст (Daphnophyllum), гарноплі́дник (Callicarpa), головчати́й тис (Cephalotaxis), горобинни́к (Sorbaria), духовне дере́во (Clerodendron), жовтодеревинни́к (Xanthoxylum), жовторі́г (Xantoceras), зимовець (Chionanthus), зимоцві́т (Chimonanthus), зрослоплі́дник (Simphoricarpos), горіхокрильни́к (Caryopteris), коркове дере́во (Phellodendron), ліци́нник (Corylopsis), масли́нка (Elaeagnus), ми́льник (Sapindus), ми́сячник (Menispermum), міху́рник, або пухи́рник (Colutea), отрути́дере́во (Toxicodendron), па́дуб, або кам'яни́й дуб (Plex), страстоцві́т (Passiflora), соло́дка (Glycyrriza), соле́древе́ць (Halimodendron), сонцецві́т (Helianthemum), чарі́вний горі́х (Hamamelis), ши́рокогі́лочник (Platycladus), шорсткоплі́дник (Trachycarpus), ялове́чниця (Arceuthobium)* тощо. У цій групі деякі назви неусталені, тому трапляються синонімічні транслітерації.

Світлана Зиман зі співавторами (Ziman et al., 2008) критично переглянули українські назви родів для приведення їх у якомога більшу відповідність з авторською латиною. Такий підхід авторів тримовного словника контрастує з поглядами Юрія Кобіва (2004), який у доборі наукових назв родів надавав перевагу назвам з української мови. На нашу думку, заміна українських родових назв перекладами з латині є кроком назад в українській номенклатурі (Mezhenskyj, Mezhenska, 2017). Навряд чи запропонований новотвір «чорновушниця» є кращим за усталену транслітеровану назву *карагана* чи словосполучення *жовта акація*.

Значна група складається з назв, утворених за допомогою українських слів, часто у сполученні з раніше засвоєними латинськими назвами або запозиченими з інших мов: *авокадо (Persea)*, *авраамове дерево (Vitex)*, *бджолине дерево (Tetradium)*, *болотяний кипарис (Taxodium)*, *бундук (Guttosadus)*, *вовче лико (Daphne)*, *великоплода горобина, або домашня горобина (Cormus)*, *гіркокаштан (Aesculus)*, *декоративні суниці (×Fragarum)*, *деревогубець (Celastrus)*, *дикий виноград, або дівочий виноград (Parhenocissus)*, *дубова омела (Loranthus)*, *дугласія/дугласія (Pseudotsuga)*, *золотий дощ (Laburnum)*, *кавове дерево (Coffea)*, *китайська айва (Pseudocudonia)*, *кокосова пальма (Cocos)*, *коричний лавр (Cinnamomum)*, *лимонник (Schizandra)*, *манго (Mangifera)*, *мишачий терен (Ruscus)*, *садовий жасмин (Philadelphus)*, *суничник, або суничне дерево (Arbutus)*, *хінне дерево (Cinchona)*, *японська айва (Chaenomeles)*, *японська мушмула (Eriobothrya)*. Ці приклади свідчать також про властиву українській номенклатурі двослівних родових назв. Іншою особливістю української номенклатури є наявність родових назв у множині, наприклад, порічки (*Ribes*), суниці (*Fragaria*).

Як зазначає Юрій Кобів (Kobiv, 2004), стрижневою проблемою формування національних номенклатур є вибір назви роду. Він ґрунтується на трьох принципах, визначених Йоганом Плянером (Planer, 1771). По-перше, для іменування роду слід уживати найпоширенішу національну назву; по-друге, якщо таких назв декілька, то серед них треба обрати ту, яка добре відповідала б усім (чи більшості) видам цього роду; по-третє, якщо й такої назви не знайдеться, то серед різних фітонімів, відомих серед представників цього роду, треба вибрати якийсь нейтральний, не особливо семантично яскравий. На думку Ю. Кобіва (Kobiv, 2004), із такої схеми можливі винятки, наприклад не потребують спільної назви види *Vaccinium*, хоча наводить для них спільну назву — *чорниця*. Він вважає, що для загально відомих видів *Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis-idaea* і *Vaccinium uliginosum* замість бінарних назв варто зберегти однослівні народні назви, вказуючи, відповідно, *чорниця звичайна*, *брусниця* і *буяхи*, *лохина*, водночас непослідовно наводячи для першого виду бінарну назву. Нині до роду *Vaccinium* включають також *Vaccinium oxycoccos*, для якої Кобів наводить бінарні назви *журавлина болотяна*, *журавлина звичайна*. Така плутанина недоречна для наукової номенклатури, бо всі види одного роду мають мати однакову родову назву. Не варто наслідувати приклад російської номенклатури, вводячи родову назву *вакцініум* (Fedorov, 1981; Vasiuk & Moroz, 2014), бо, по-перше мало б бути *вакціній*, а по-друге така назва зайва за наявності власних назв слов'янського походження. Назва *чорниця* суперечить другому принципу Плянера, бо не відповідає багатьом іншим видам роду, особливо *брусниці* й *журавлині* з червоними плодами, бо експресивно вказує на чорне забарвлення плодів й соку. Крім того типом роду встановлено не *Vaccinium myrthoides*, а *Vaccinium uliginosum*, яка має дві наукові українські назви *лохина* і *буяхи*. З назв *лохина*,

буяхи, чорниця, журавлина, брусниця назва лохина відповідає більшості принципів Плянера, бо підходить до інших видів роду й є абсолютно нейтральним фітонімом, ніж буяхи. Назва належить до жіночого роду, який за прадавньою традицією застосовують для позначення рослин, що мають їстівні плоди та добре вписується в українську систему назв рослин, маючи суфікс *-ина*, подібно до інших рослин, зокрема ягідних (*малина*, *калина*, *смородина*, *шипшина*) (Mezhenskyj, 2014a). Нелогічним є надання назви *брусничні* родині *Vacciniaceae* (Prokundin, 1987; Kokhno, 2002), проте нині питання знято завдяки включенню її до родини *Ericaceae*, але останню безпідставно названо *вересові* (від *верес* — *Calluna*), а не за назвою типового роду *еріка* (*Erica*).

Для роду *Rosa* запропоновано дві назви *шипшина* і *троянда* (Kobiv, 2004). Згідно з першим і другим принципами Плянера перевагу слід надати назві *шипшина*, що є більш відповідною для роду *Rosa*, який має мати тільки одну родову назву в системі наукової ботанічної номенклатури. Окрім того, типовим видом для роду *Rosa* є шипшина травнева — *Rosa majalis* (*Rosa cinnamomea*), яку ніколи не вважали за троянду. Оскільки ботанічні родини називають за назвою типового роду, то українською назвою родини *Rosaceae* має бути не *трояндові* (Kobiv, 2004), а *шипшинові*. Назви *розанні*, *розові*, *розоцвіті* відкидаємо як помосковщені. Спроби застосувати назву *смородина* як родову (Kokhno & Trofimenko, 2005; Zuman et al., 2008) протирічать принципам Плянера, бо вона стосується лише одного виду флори України *Ribes nigrum*, специфічний запах рослин якого зумовив цю назву. Більшість аборигенних видів роду *Ribes* українці називають *порічками*, включно з *Ribes rubrum* — *порічками червоними*, які є типом видом роду (Mezhenskyj, 2014c; 2018a).

Зміни в систематиці рослин приводять до вилучення певних назв у випадку об'єднання родів, або навпаки — винайдення нових назв, коли роди розмежовують. Так, унаслідок включення родів *Amygdalus*, *Cerasus*, *Laurocerasus*, *Louiseania*, *Padus*, *Persica* до спільного роду *Prunus*, усі види роду *Prunus* отримали однакову наукову родову назву *слива*, хоча раніше вони були, відповідно, *мигдалем*, *вишнею*, *лавровишнею*, *луїзеанією*, *черемхою* чи *персиком* (*бросквиною*). Усі види роду *Grossularia* після включення до роду *Ribes*, набудуть родової назви *порічки* замість *агрус*. Поділ роду *Sorbus* sensu lato на *Sorbus* sensu stricto, *Alniaria*, *Aria*, *Chamaemespilus*, *Cormus*, *Griffitharia*, *Hedlundia*, *Karpatisorbus*, *Majovskya*, *Micromeles*, *Normeyera*, *Scandiosorbus*, *Thomsonaria*, *Torminalis*, *Wilsonaria* потребує новотворення родових назв. *Torminalis* отримає питому українську назву *берека*, що існує для єдиного представника цього роду, *Aria* може отримати транслітеровану назву *арія* або українську назву одного з видів роду — *мукиня*. Рід *Chamaemespilus*, споріднений з *Aria* може бути названий *альнійська арія*, або *гірська арія*, а монотиповий рід *Cormus* — *великплода горобина*, або *домашня горобина*. Назву *Micromeles* калькуємо як *дрібноплідник*. Оскільки частина назв нових родів містить слово *Sorbus* і назвою спільного роду була *горобина*, то її

доцільно використати при творенні двослівних родових назв: *Scandiosorbus* – скандинавська горобина, *Karpatiosorbus* – карпатська горобина. Хоча оригінальна назва роду походить від прізвища Kárpáti, а не від співзвучної назви гірської системи, новотвір має право на існування, адже види карпатської горобини трапляються також у Карпатах.

Найкращим способом створення інших родових назв є транслітерування — альніарія, вільсонарія, гетлундія, гриффітарія/тріффітарія, майовскія, нормеєра, томсонарія. Українські назви для нотородів у межах сорбоїдної групи рослин утворюємо калькуванням або новотворимо: ×*Aroniaria* — ароніарія, ×*Chamaearia* — хамеарія, або низька арія, ×*Chamariosorbus* — альпійська горобиноарія, ×*Sorbaronia* — горобиноаронія, ×*Sorbomeles* — сорбомел, або дрібноплода горобина, ×*Tormaria* — тормарія, або берекоарія, ×*Tormariosorbus* — берекогоробиноарія. Аналогічно творимо назви для інших нотородів у під родині *Malinae* (Mezhenskyj, 2016a; Mezhenskyj & Mezhenska, 2021b, 2023).

Проблеми утворення і написання видових епітетів / Problems of forming and writing species epithets. Українські видові епітети мають відповідати латинським (Zyman et al., 2008). Переклад видового епітету має бути повним, однозначним і зворотним (Mezhenskyj, 2010). Проте, на думку Кобіва (Kobiv, 2004) латинські епітети можна замінити українськими народними назвами, що стосуються цих видів. Українській народній фітонімії властива синонімія, коли певна рослина може мати декілька або навіть декілька десятків назв (Smyk, 1991; Kobiv, 2004), тоді як у науковій системі визначений таксон може мати лише одну унікальну коректну назву (Turland et al., 2018).

У таких виданнях, як «Определитель растений Украины», «Дендрофлора України» трапляється доволі суттєвий відсоток помилок і неточностей в перекладі латинських епітетів (Mezhenskyj, 2010; Zyman, 2012). Світлана Зиман (Zyman, 2012) вважає поширення видового епітету «звичайний» недоречним, зокрема в родах *абрикос*, *барбарис*, *верес*, *ожина*, *черемха*, хоча саме так перекладено латинський оригінал у багатьох з наведених прикладів. Водночас Ю. Кобів (Kobiv, 2004), вважаючи за потребу зробити українські назви рослин зрозумілішими, в назвах багатьох деревних видів перекладає видові епітети *abies*, *alba/albus*, *almus*, *anagyroides*, *aquifolium*, *avellana*, *avium*, *aucuparia*, *baccata*, *barbarum*, *betulus*, *bignonioides*, *caesius*, *canina*, *carica*, *carpinifolia*, *catharticus*, *cogygria*, *coronarius*, *distachya*, *excelsior*, *germanica*, *granatum*, *hirsutum*, *hippocastanum*, *integerrimus*, *japonica*, *lotus*, *mas*, *mezereum*, *myrtillus*, *oblonga*, *oleander*, *opulus*, *ovalis*, *oxycedri*, *palustre/palustris*, *platanoides*, *pseudoacacia*, *rhamnoides*, *robur*, *rubrum*, *siliquastrum*, *sorbifolia*, *spina-christi*, *sylvatica*, *sylvestris*, *triacanthos*, *uva-crispa*, *uva-ursi*, *xylosteum* як «звичайний». Намагання відобразити одним українським словом «звичайний» різні латинські видові епітети заплутує рослинознавців і не сприятиме засвоюванню наукових назв рослин. Такий підхід порушує систему найменувань і не дає змогу за

українською назвою визначити його латинський оригінал (Mezhenskyj, 2024). Основна цінність універсальних номенклатурних систем у біології полягає в тому, що вони уможливають однозначну наукову комунікацію. Жодні суб'єктивні пропонувані новації не мають порушувати принципи, що забезпечують недвозначне розуміння в біології (Jiménez-Mejías et al., 2024).

Транслітерування латинських видових епітетів неприпустиме, *Vitis rotundifolia* це *виноград округлолистковий*, не *виноград ротундіфолія*. Епітети, що утворені від власних імен, залежно від того, чи є вони іменниками у родовому відмінку і мають закінчення *-ii* або прикметниками із суфіксом *-an-*, перекладають, відповідно, іменниками або присвійними прикметниками: *Максимовича (maximowiczii)* і *Максимовичева (maximowicziana)*, *Палласа (pallasii)* і *Палласова (pallasiana)*. Це, зокрема, дає змогу розрізнити *Sorbus sargentiana* Koehne і *Sorbus sargentii* Dippel.; *Vitis davidii* (Rom.Caill.) Foëx і *Vitis davidiana* (Carrière) N.E.Br., забезпечуючи безпомилковий зворотний переклад. Епітети, що походять від жіночих прізвищ і імен, перекладають відповідно до оригінальної власної назви, не змінюючи граматичного роду: *рододендрон Еймс (Rhododendron amesiae)*, не Еймса; *шипшина Банкс (Rosa banksiae)*, не Банкса; *барбарис Юліани (Berberis julianae)*, не Юлії чи Юлія. Старовинні латинізовані топоніми перекладають сучасними відповідниками: *borysthenicum* — *дніпровський*, *brutia* — *калабрійський*, *gallicum* — *французький*, *lusitanicum* — *португальський*, *yedoensis* — *токійський*. У випадку парних назв, які позначають ті ж самі місцевості, їх перекладають по-різному: *cathayensis* — *sinensis* (*катайський* — *китайський*), *japonicum* — *nipponicum* (*японський* — *ніппонський*), *iranicum* — *persicum* (*іранський* — *перський*), *crimaeus* — *tauricum* (*кримський* — *таврійський*) (Mezhenskyj, 2010, 2018a). Хоча автори назв, які застосовували епітет *tauricum*, мали на увазі не Таврію в широкому сенсі, а лише Кримський півострів (Mosyakin, 2014) перекладати цей епітет слід як *таврійський*, щоб забезпечувати зворотність перекладу. Видовий епітет *virginiana* — передається як *вірджинська* (від штата Вірджинія), не *віргінська/віргінська*, *germanica* — *німецька* (від Німеччина), не *германська*; *katawbiense* — *катобський* (від річки Катоба), не *кетевбінський*.

Чужомовні прізвища, географічні назви та місцеві назви передають засобами практичної транскрипції, причому для географічних і місцевих назв за основу використовується державна мова країни походження, а для власних імен — мова носія цього імені. Для правильного транскрибування важливо визначити мову, з якої воно буде здійснюватися. Так, прізвище французького місіонера David (Давід) треба перекладати з французької мови, а канадського ботаніка шотландського походження Davidson (Дейвідсон) — з англійської. Прізвище Gilg (Гільг) є німецьким, Giraldi (Джиральді) — італійським, Fang (Фан) — китайським, Bois (Буа) — французьким. У випадку неясної етимології, можуть виникати помилкові переклади: *fangianus* — *фангійський*, *boisianus* — *боізійський*, *gayanus* — *гайанський*, як похідні від географічних назв, тоді як

насправді вони походять від антропонімів Фан (Fang), Буа (Bois), Гай (Gay). Місцеві назви рослин не змінюють: видовий епітет *zumі* (дзумі) транскрибований з японської мови, *tuap* (туань) — китайської. Епітетам, що утворені від географічних назв та власних імен надають українські флексії.

Подолання московізмів/Overcoming of Muscovism. Офіційна компанія деукраїнізації всіх ланок науки й освіти широко розгорнулася з 1930-х років, початком чого стало планове нищення термінологічних здобутків української ботанічної номенклатури. Застосування принципу мінімальних розбіжностей призвело до масової заміни українських термінів російськими (Кобів, 2004). Зі здобуттям Україною незалежності склалися умови для очищення української мови від накиннутих московізмів, проте поширені ботанічні видання просякнуті ними і не сприяють подоланню такого становища. Позбавленню від кальок з російської мови спрятиме розвиткові літературної української мови, розширенню вільного українського мовного простору.

Джерелом назв таксонів для укладачів Державного реєстру послугувало останнє русифіковане видання визначника рослин України (Prokundin, 1987), тому в Державному реєстрі сортів рослин України сорти економічно важливого дерева *Juglans regia* реєструють під чужоземною видовою назвою *горіх грецький*. Якщо у класичному словнику ботанічної номенклатури (Yanata et al., 1928) *Juglans regia* беззастережно названо *горіхом волоським*, то подалі внаслідок послідовної деукраїнізації української номенклатури, до питомої української назви спочатку було додано запозичену з російської мови назву як синонімію (Клоков, 1950; Котов, 1952), а потім українську назву взагалі відкинули й замінили російською (Prokundin, 1987). В українській мові вживання прикметника "грецький", якщо мовиться про *Juglans regia*, вважається неправильним (Voloshchak, 2003). Хоча саме слово "грецький" в російській мові є запозиченням з української, заміщення питомої української назви *волоський горіх* в україномовних публікаціях російською назвою *грецький горіх* є невиправданим (Mezhenskyj & Mezhenska, 2020). Так саме з україномовного простору було вилучено назву *бросквина*, яка в усіх слов'янських мовах позначає *Prunus persica* (Melnychuk, 1982–2012; Yanata et al., 1928; Mezhenskyj, 2019) і замінено на *персик*, бо саме така назва засвоєна російською мовою.

Змосковщення стосується й інших назв. Аналізуванням публікацій у збірнику наукових праць Інституту садівництва «Садівництво»/«Садоводство» з'ясовано як поступово викорінювали в наукових публікаціях назву «суниці» в множині (Mezhenskyj, 2015a). Таке заміщення назви «суниці» на «суниця» не минуло безслідно. Багато сучасних садівників сформувалися як науковці на зросійщеному підґрунті й тому нині повсюдно застосовують назву суниць в однині. Наслідки тривалої деукраїнізації та зросійщення мови упродовж кількох поколінь глибоко вкоренилися, що потребує усвідомленої та наполегливої праці з їхнього подолання. У побутовій мові циркулюють

російські назви *бояришник* (замість *глід*), *рози* (замість *троянди*) тощо. Невмотивовані й невиправдані запозичення замість збагачення нашої мови засмічують її, заміщуючи питомі українські назви (Opalko & Opalko, 2021; Mezhenskyj, 2023a). Пропозиція взагалі відмовитися від властивих українській мові назв рослин у множині (Zyman et al., 2008) є ухилом до російської мови, так само як і застосування родової назви *смородина* у відповідності до російської номенклатури замість *порічки* для позначення *Ribes*. Помосковлення призводить до намагань називати *Ribes nigrum* — чорною смородиною, а *Ribes rubrum* — червоною смородиною, тоді як перший вид має однослівну народну назву просто *смородина*, або за узгодження з родовою назвою *Ribes* — *порічки чорні* (Melnyk, 1922; Меженський, 2014б), другий — *порічки червоні* (Кобів, 2004; Меженський, 2014с). Через необізнаність люди в побуті й навіть частина фермерів та науковці у садівничому середовищі, застосовують назви "*голубика*, *клубніка*", замість питомо українських *лохина*, *полуниці*, хоча в останньому випадку мова йде власне не про *полуниці* (*Fragaria viridis*), а про *суніці ананасові* (*Fragaria × ananassa*). Традиція, підтримувана засобами масової інформації застосовувати назви *полуниця*, *клубніка* для позначення *Fragaria × ananassa*, з огляду на її поширеність серед загалу виглядає майже непереборною на побутовому рівні.

За наявності питомих українських назв чужоземні залучення є недоречними. Варто повернути ботанічну назву *щець* для *Hippophae*, замість *обліпиха*. Це не означає вилучення останньої назви з ужитку через російське коріння. Назва *обліпиха*, що вдало підкреслює особливості плодоношення рослини, засвоєна українською мовою. Вона може залишатися, але для позначення культури, але не роду чи виду. Українська ботанічна назва цього виду є яскравим прикладом бездумного наслідування російській номенклатурі, про яку ще сторіччя тому укладачі "Словника ботанічної номенклатури" писали, що вона є ще менш упорядкованою, ніж українська (Yanata et al., 1928). Правильною українською назвою *Hippophae rhamnoides* є *щець жостероподібний*, а не *обліпиха крушиновидна* (Mezhenskyj, 2017a). В останній видовій назві виправляємо відразу три помилки — використовуємо як родову назву *щець*, яка засвоєна українською мовою раніше, ніж назва *обліпиха*; замінюємо позначення рослини у видовому епітеті відповідно до латинського оригіналу з крушини (*Frangula*) на жостір (*Rhamnus*) та коригуємо згідно з нормами української мови переклад закінчення *-ides* замість «-видний» на «-подібний».

Навернення до української номенклатури триває. Питома українська назва родини *окружкові* свого часу була заміщена на аналогічний російській мові термін *зонтичні*, за типом суцвіття *окружок* (*зонтик*) (Ponomariv, 2002). Слів «окружок», «окружкові» до одинадцятитомного академічного словника української мови (Bilodid, 1970–1980) взагалі не введено. У словнику Кобіва (Kobiv, 2004) запропонована скалькована з російської назва *парасолькові*. Назва

окружкові з'являється в словнику української ботанічної термінології (Hrodzynskyi & Symonenko, 2012), проте не у вигляді окремої словникової статті, а лише згадуванням як синоніма у статті «зонтикові», де назву родини подано в українізованому варіанті від слова «зонтик». Новітній двадцятитомний словник української мови (Rusanivskyi, 2010–...) вже містить дві окремі словникові статті для синонімічних термінів *зонтичні* й *окружкові*. Щодо української назви родини *Rosaceae*, то її названо аналогічно російській номенклатурі *розові* і збережено без змін (Prokudin, 1987; Hrodzynskyi, 2001; Zuman et al., 2008). Новітній словник української ботанічної термінології містить словникову статтю про порядок «розоцвіті», названий родиною (Hrodzynskyi, & Symonenko, 2012).

Наслідування російській мові призвело до непорозумінь, коли назву *ірга* якою було позначено рід *Cotoneaster* (Melnyk, 1922; Yanata et al., 1928), перенесли на рід *Amelanchier*, уподібнюючи російській мові (Klokov, 1950; Zerov, 1954; Prokudin, 1987). Нині для розрізнення родів запропоновано утворити для *Amelanchier* нову назву *садова ірга*, зі збереженням за *Cotoneaster* назви *ірга* (Кобів, 2004). Проте новотвір дуже повільно входить до ужитку через тотальне панування назви *кизильник* для позначення саме *Cotoneaster* у ботанічних, садівничих, дендрологічних та популярних публікаціях. Українську наукову назву *японська айва* для позначення одного з видів *Chaenomeles* вперше навів Микола Кащенко (Kashchenko, 1925). Надалі для створення родової назви було застосовано транслітерацію з латини, без відкидання суфіксу *-es*, як у російській номенклатурі — *хеномелес* (Klokov, 1950; Zerov, 1954; Prokudin, 1987). Проте, кращим варіантом є добір власне української родової назви *японська айва* (Кобів, 2004; Mezhenkyj, 2022; Mezhenkyj & Mezhenka, 2022). Її застосовано, як синонімічну до назви *хеномелес* (Кокшно, Trofimenko, 2005). Водночас у російській номенклатурі також зроблено вибір на користь національної назви *айвочка* замість транслітерованої (Tzvelev, 2001), проте введення цієї російської назви замість питомої української до вітчизняної номенклатури (Fedoronchuk, 2017) є недоречним. За наявності рівнозначних слів і термінів в українській мові не слід використовувати іншомовні слова і терміни (DSTU..., 2016).

Проблеми вживання правильних назв у нормативних документах/Problems of using correct names in regulatory documents. «Определитель высших растений Украины» (Prokhudin, 1987) є третім, останнім, російськомовним виданням визначника рослин України, попередні видання якого були надруковані українською мовою. Він містить численні механічно запозичені латинські й грецькі слова, кальки з російської мови з метою уподібнення української номенклатури до російської (Кобів, 2004). Цей визначник, свого часу був повним зведенням про флору України, нині фахово і морально застарів (Choryk & Fedoronchuk, 2015). Проте саме його використовують при складанні різних нормативних документів. Характерні

проблеми виникають, коли мова йде про види рослин, відсутні в «Определителе...», що набуває особливої гостроти під час інтродукції нових для української флори таксонів. Зокрема, до Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні іноземні сорти *Vaccinium corymbosum* було вперше занесено в 2008 році під назвою *чорниця щиткова*. У наступному виданні реєстру ці ж самі сорти віднесли вже до *Vaccinium myrtillus*, якій надали українських назв *чорниця щиткова (лохина високоросла)*. Пізніше їм повернули латинську видову назву *Vaccinium corymbosum*, проте з наведенням українського й англійського відповідників іншого виду — *чорниця (bilberry)*. У наступних рядках цього ж видання реєстру було наведено нові сорти цієї ж культури, позначені як належні до того ж виду *Vaccinium corymbosum*, але вже з іншим перекладом назви — *лохина високоросла (blueberry)*. Ще одну групу сортів того ж походження, зареєстрували як *Vaccinium myrtilloides* — *чорниця канадська (Canada blueberry)* (Mezhenskyj, 2014a). Отже, садівники, які досліджували зареєстровані сорти *Vaccinium corymbosum hort.*, за такої плутанини не могли визначитися з правильною українською назвою. Унаслідок, одні й ті ж автори (Hontar et al., 2013; Silenko et al., 2013; Silenko & Marchenko, 2013) у наукових статтях, опублікованих упродовж одного року іменували досліджувані сорти *Vaccinium corymbosum hort.*, то *буяхами*, то *лохиною (буяхами)*, то *чорницею щитковою*. Інші автори в своїй праці застосували для них російську назву *голубика* (Pyzhianova & Balabak, 2013). Нині, в останній редакції реєстру *Vaccinium corymbosum* в одному місці названо *лохиною щитковою*, а в іншому — *лохиною високорослою* (Ministry..., 2024).

Згідно з Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» (Law..., 1993) сорт можна поширювати в Україні лише за умови наявності відомостей про такий сорт у Реєстрі сортів, а реєструють сорт, якщо його віднесено до певного ботанічного таксону. На думку ботаніків сприйняття груп культурних рослин як відповідних таксонів суттєво перешкоджає концептуальному розвитку номенклатури культурних рослин (Hettterscheid & Brandenburg, 1995). Культурні рослини не можна розглядати як таксони (Lam, 1957). Зарахування сортів до певного таксона буває проблематичним, бо сорти часто є результатом гібридизації між різними таксонами та можуть мати багатовидове походження. Перехід від назв культур до назв таксонів у Державному реєстрі сортів рослин призвів під час реєстрації сортів до невідповідностей та плутанини в назвах рослин (Mezhenskyj, 2017a, 2017b; Mezhenskyj, Mezhenska, 2021a). Остання редакція реєстру (Ministry..., 2024) містить не виправлені фактичні помилки в назвах таксонів та видовій приналежності сортів, зокрема сорти 'Bluecrop', 'Duke' й 'Elliot' віднесено до *Vaccinium corymbosum*, а їхні клони — до *Vaccinium myrtilloides*. Сорти *фундука*, які походять від одного виду, зазначено як належні до різних таксонів — *Corylus maxima* і *Corylus avellana*, названих відповідно, *ліщиною великою (фундуком)* і *ліщиною звичайною*. Сорти *айви* 'IC 2-10', 'IC 4-6' позначено, як *Pyrus communis*. Сорти

гібридної, або великоплодої аличі, що походять від схрещування *Prunus cerasifera* × *Prunus salicina* віднесено до аличі, названою *Prunus divaricata*. Родову назву *Rhododendron* наведено як азалія, а *Malus* ‘Оксана’ позначено як яблуня декоративна, хоча такого таксону не існує. Сорти ожини ‘Насолода’ і ‘Садове чудо’ названо ожиною звичайною, хоча цю назву прикладають до дикорослої ожини сизої — *Rubus caesius* (Kobiv, 2004).

Таксономія повинна відображатися в офіційних документах. Особливо це має стосуватися питань охорони природи, в тому числі контролю за чужорідними видами (Stalažs, 2024). У наказі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів (Ministry..., 2023) до списку інвазійних видів включили, зокрема, аралію маньчжурську — *Aralia elata*. Незрозуміло про який саме вид йде мова, бо вітчизняні дендрологи вважають *Aralia mandshurica* (аралія маньчжурська) і *Aralia elata* (аралія висока) різними таксонами (Kokhno, & Trofimenko, 2005). Якщо розробники наказу приймають обидва види за один таксон, то його українською назвою повинна бути аралія висока. За відсутності нормативного переліку національних назв рослин такі недоречності траплятимуться й надалі. За останні десятиріччя відбулися значні зміни в систематиці рослин, яка ґрунтується тепер не тільки на морфологічних ознаках, а й на аналізі молекулярних даних. З огляду на те, що систематику рослин вивчають досвідчені вчені, а не політичні організації, теоретично політики, які розробляють національні закони та правила, а також науковці повинні дотримуватися аргументованих і виправданих змін у систематиці рослин (Stalažs, 2024).

Суттєві проблеми в написанні запозичених назв створює недосконалість "Українського правопису". Потребує наукового опрацювання та унормування транскрибування/транслітерування з різних мов на українську (Mezhenskyj, 2016b). Український правопис унормовує в неспеціальних текстах написання сортів рослин в подвійних лапках і з малої літери: груша «парижанка», малина «геракл», троянда «глорія-дей». Однак латинський вислів *Gloria Dei* («божа слава») слід транскрибувати як Глорія Деї.

У спеціальній літературі в назвах сортів рослин перше слово (і всі власні назви) пишемо з великої букви: слива Зарічна рання, смородина Софіївська (Maznichenko et al., 2019, § 59). Унаслідок маємо значні розбіжності з Міжнародним кодексом номенклатури для культурних рослин, який регулює написання назв сортів, які складаються з латинської назви роду або нижчого таксону, до якого віднесений у курсивному написанні або його загальної назви з сортовим епітетом у прямому написанні, який має бути виокремлений одинарними лапками, а всі слова в ньому мають бути написані, як правило, з великої літери (Brickell et al., 2016; Yakubenko et al., 2017). Отже, правильно *Rosa* ‘*Gloria Dei*’, або *Rosa* ‘Глорія/Глорія Деї’, або троянда ‘*Gloria Dei*’, чи троянда ‘Глорія/Глорія Деї’. Якщо латинська або загальна назва очевидна з контексту без плутанини, то сортовий епітет може бути записаний окремо.

Кожне слово сортового епітету, як правило, повинно починатися з великої літери, якщо лінгвістичний звичай не вимагає іншого (Brickell et al., 2016). У спеціальній літературі написання сортових назв без виокремлення сортових епітетів лапками створює особливі незручності, особливо коли в українському тексті трапляються назви іноземних сортів відображені кирилицею (Mezhenskyj & Yakubenko, 2017; Mezhenskyj, 2018a).

Дві термінологічні системи українських фітонімів/Two terminological systems of Ukrainian phytonyms. Назви рослин є важливими для спілкування людей і здійснення наукової та господарчої діяльності. Під час останньої склалася агробіологічна система назв, що ґрунтується на назвах сільськогосподарських культур. Упродовж тривалого часу українська терміносистема сільськогосподарських фітонімів розвивалася стихійно й залишалася неунормованою та некодифікованою, тому що вся увага приділялася ботанічній системі назв (Mezhenskyj, 2023b). Терміносистема на базі латинських назв таксонів набула стану упорядкованої наукової ботанічної номенклатури. Її доповнює національна система назв таксонів. Так як обидві національні терміносистеми розвивалися на підґрунті народних українських назв, то назви сільськогосподарських культур часто збігаються з ботанічними родовими назвами, наприклад, *верба*, *груша*, *кокосова пальма*, *сосна*, *яблуня*, *японська айва* тощо.

Українській мові властивий вільний порядок слів, однак домінує прямий порядок, тобто нейтральний і саме він використовується в офіційно-діловому й науковому стилях (Ропомарів, 2000). За прямого порядок слів прикметник передує іменнику — *буковий ліс*, *деревні види*, *дубова деревина*, *високе дерево*, *зелене листя*, *кущовий ягідник*, *листяні породи*, *лісове господарство*, *лісова рослинність*, *плодові культури*, *помологічний сорт*, *садовий розсадник*, *стигла деревина* тощо. Тут за прямого порядку слів узгоджене означення стоїть перед означуваним словом, що є нейтральною позицією для нього. Прямий порядок слів застосовується в назвах культур — *азійська груша*, *біла смерека*, *ведмежий горіх*, *веймутова сосна*, *волоський горіх*, *гібридна хурма*, *європейський виноград*, *їстівна жимолость*, *кедрова сосна*, *логанова ягода*, *чорна абрикоса*, *чорна малина*, *японський барбарис* та двослівних родових назвах — *вовче лико*, *головчатий тис*, *золотий дощ*, *садова ірга*, *садовий жасмин*, *японська мушмула* тощо. Для наукового стилю властиві два винятки, коли застосовується зворотний (непрямий) порядок слів. Це наукові видові назви в ботанічній номенклатурі, де родову назву позначено іменником, а видовий епітет зазвичай прикметником, який означає видову ознаку — *айва довгаста* (*Cydonia oblonga*), *глід м'якуватий* (*Crataegus submollis*), *модрина західна* (*Larix occidentalis*). Тут узгоджене означення розміщується в постпозиції до іменника. Так розташовують прикметник після іменника, класифікуючи об'єкти, що входять у загальний клас і постпозиція прикметника не має експресивно-стилістичної забарви. Отже, інверсія в ботанічних назвах рослин є прикметою наукового

стилю (Ponomariv, 2000). У науковому стилі зворотний порядок слів у назвах рослин, окрім ботанічних назв таксонів, застосовують також у додатках, зокрема в абеткових покажчиках. Це чинять для зручності користувачів та для того, щоб вирізнити змістовну важливість терміну-словосполуки, коли на перше місце ставлять опорне слово словосполуки із залежними від нього словами (DSTU..., 2010). Отже, двослівні назви родів і двослівні назви культур мають прямий порядок слів, а видові назви — зворотний (непрямий) порядок. За порядком слів у назвах видів і назвах культур можна розрізнити до якої з терміносистем — агробіологічної чи ботанічної належить певна назва.

Назви сільськогосподарських культур можуть збігатися з назвою таксона родового рангу — *тополя* (*Populus*), *горобиноаронія* (\times *Sorbaronia*); з назвою підроду — *агрис* (*Ribes* subg. *Grossularia*), *вишня* (*Prunus* subg. *Cerasus*), *журавлина* (*Vaccinium* subg. *Oxycoccus*); назвою секції — *американська лохина* (*Vaccinium* sect. *Cyanococcus*), *чорниця* (*Vaccinium* sect. *Myrtillus*); з однослівною назвою виду — *антинка* (*Prunus mahaleb*), *черешня* (*Prunus avium*); зі звичайною назвою таксона видового рангу — *чорна абрикоса* (*Prunus* \times *dasycarpa*), *яблуня-райка* (*Malus prunifolia*); зі звичайною назвою таксона внутрішньовидового рангу — *нектарина* (*Prunus persica* var. *nucipersica*). До назви культури може входити назва іншого ботанічного роду, наприклад, *японська айва*, де в назві рослини роду *Chaenomeles* ужито назву роду *Cydonia*. Недотримання порядку слів може спричинити помилкову інтерпретацію назви: *японська айва* є відповідником латинської родової назви *Chaenomeles*, тоді як *айва японська* це назва *Cydonia japonica* = *Chaenomeles japonica* (Mezhenskyj, 2022; Mezhenskyj & Mezhenska, 2022). Варто враховувати й відмінності в найменуваннях рослин у різних мовах. Так, в українській мові назвою культури *Actinidia chinensis* — *актинідії китайської* є слово *ківі*, тоді як за кордоном назва *ківі* (*kiwi*) прикладається до усіх видів *Actinidia*, а *Actinidia chinensis* називають *ківіфрут* (*kiwifruit*).

Назви однієї і тієї ж рослини в різних терміносистемах можуть сильно відрізнятися. Так, назва культури *гумі* базується на виді *маслинка багатоквіткова* (*Elaeagnus multiflora*), *китайська*, або *японська слива* = *слива вербова* (*Prunus salicina*); *алича* = *слива вишеносна* (*Prunus cerasifera*), *веймутова сосна* = *сосна шишкова* (*Pinus strobus*), *кримська сосна* = *сосна Палласова* (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana*), *сиза смерека* = *ялина сиза* (*Picea glauca*), *смерека* = *ялина ялицева* (*Picea abies*), *японський барбарис* = *барбарис Тунберга/Тунберга* (*Berberis thunbergii*), *магонія* = *барбарис надуболистковий* (*Berberis aquifolium*) тощо.

Через поширення ботанічної номенклатури і некодифікованість агробіологічної терміносистеми, відбулося змішування назв рослин, коли всім фітонімам почали надавати форми написання зі зворотним порядком слів, як у видових назвах рослин. Намагання уподібнитися до ботанічної номенклатури призвело до хаотичного і масового заміщення назв культури. На прикладі назв

рослин у дисертаційних роботах сільськогосподарського спрямування продемонстровано, як упродовж лише двадцяти років початку ХХІ століття відбулося заміщення назв культур з прямим порядком слів на написання зі зворотним порядком слів (Mezhenskyj, 2021).

Ботанічна номенклатура має забезпечувати стабільність назв, проте через зміни в систематиці через відкриття малознаних публікацій, що вимагає визнання пріоритету забутих чи невідомих назв та внаслідок розвитку молекулярних філогенетичних досліджень, вона доволі нестабільна. Зміни усталених ботанічних назв завжди спричиняють невдоволення лісівників та садівників, чого позбавлена агробіологічна номенклатура. Так, перенесення виду *Armeniaca vulgaris* в рід *Prunus*, приводить до заміни назви цього таксона — *абрикоса звичайна* на *слива вірменська* (*Prunus armeniaca*). Це стосується і таких важливих і поширених плодових культур, як *вишня*, *мигдаль*, *черешня* тощо (Mezhenskyj, 2014b). Натомість агробіологічна система назв не залежить від змін у ботанічній номенклатурі, бо в ній назви *абрикоса*, *вишня*, *мигдаль*, *черешня* залишаються незмінними. Узвичаєну назву культури залишають у випадку зміни ботанічної назви таксону. Так, культура *фейхоа* отримала свою назву за родовою назвою *Feijoa*. Коли внаслідок змін у ботанічній класифікації роду назву перемінили на *Acca* (*ака*), назва культури не змінилася. Назви культур *кудранія* і *чай* не змінюються, незважаючи на те, що таксонам, на яких базуються ці культури змінено назви, відповідно, *Cudrania* на *Maclura* і *Thea* на *Camelia* (Mezhenskyj et al., 2022). *Фундук* залишається фундуком, незважаючи на те, що цю назву спочатку прикладали до *Corylus maxima* (*ліщина найбільша*), а тепер цей таксон синонімізовано з *Corylus avellana* (*ліщина авельська*) (Halinskyi & Mezhenskyj, 2023). Традиційна назва *азалія* залишається для позначення вічнозелених рясноквітучих кущів, хоча внаслідок об'єднання *Azalea* з *Rhododendron*, вони тепер мають ботанічну назву *Rhododendron simsii*. *Мушмула*, або *чишка* після об'єднання *Mespilus* з *Crataegus*, має наукову назву *Crataegus germanica*, проте її попередня назва залишається незмінною в агробіологічній терміносистемі.

Народні назви видів рослин часто однослівні — *алича*, *антипка*, *берест*, *білотал*, *бобчук*, *брусниця*, *ветла*, *верболіз*, *гордовина*, *жереп*, *каприфоль*, *козолист*, *мушмула*, *неклен*, *осика*, *осокір*, *паклен*, *пінія*, *смерека*, *терен*, *тернослива*, *черешня*, *чорниця*, *чорноклен*, *шелюга*, *явір* тому спроби вбудувати їх в національну ботанічну номенклатуру несумісні з біномінальністю наукових назв, у яких перша частина (назва роду) ідентифікує рід, до якого належить вид, а друга частина (видовий епітет) ідентифікує види в межах роду. Проте національна фітонімія нічого не втрачає, бо ці назви повністю вкладаються в агробіологічну терміносистему і не залежать від наукової ботанічної номенклатури.

Агробіологічна терміносистема значно ощадливіша й лаконічніша щодо вживання слів, на противагу намаганням відобразити те ж саме поняття

засобами ботанічної номенклатури. Так те, що у садівництві позначено одним словом — *нектарина*, у ботанічній номенклатурі потребує застосування триноменона *Prunus persica* var. *nucipersica* (*слива перська голобросквинова*).

Висновки/Conclusions. Українська фітонімія складається з назв рослин утворених на власній мовній основі та запозичених з інших мов. Сукупність цих назв формує українську ботанічну та агробіологічну терміносистему, які доповнюють одна одну й задовольняють потреби наукової та господарської діяльності. Для подолання плутанини в назвах рослин, що різняться порядком слів потрібно розмежовувати ці терміносистему. Таким чином, офіційні документи та наукові праці мають базуватися на сучасній систематиці рослин.

Список посилань/References

Balabak, A. F., Polishchuk, V. V., & Pyzhianova, A. A. (2016). Representatives of the genus *Vaccinium* L. and their species diversity. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, 88(1), 209–217. (in Ukrainian).

Bilodid, I. K. (Ed.). (1970–1980). *Slovnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Brickell, C. D., Alexander, C., Cubey, J. J., David, J. C., Hoffman, M. H. A., Leslie, A. C., Malécot, V., & Jin, X. (Eds.). (2016). *International Code of Nomenclature for Cultivated Plants*, 9th ed. *Scripta Horticulturae*, 18, 1–190.

Buriachok, A. A. (1973). *Leksyka suchasnoi ukrainskoi movy z pohliadu yii pokhodzhennia* [The lexicon of the modern Ukrainian language in terms of its origin]. In: I. K. Bilodid (Ed.). *Suchasna ukrainska literaturna mova : leksyka i frazeolohiia* [Modern Ukrainian literary language: vocabulary and phraseology]. Naukova dumka, Kyiv. P. 101–150. (in Ukrainian).

Chopyk, V. I., & Fedoronchuk, M. M. (2015). *Flora Ukrainskukh Karpat* [Flora of the Ukrainian Carpathians]. Ternopil: TzOV “Terno-hraf”. (in Ukrainian).

DSTU 1.5:2015. (2016). *Natsionalna standartyzatsiia. Pravyla rozroblennia, vykladannia ta oformlennia natsionalnykh normatyvnykh dokumentiv* (ISO/IEC Directives Part 2:2011, NEQ) [National standardization. Rules for the development, teaching and design of national regulatory documents] (ISO/IEC Directives Art 2:2011, NEQ). Kyiv. (in Ukrainian).

DSTU 3966:2009. (2010). *Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat* [Principles and rules of developing standards for terms and definitions of concepts]. Kyiv. (in Ukrainian).

Fedoronchuk, M. M. (2017). Taxa of *Rosaceae* of the flora of Ukraine: position in the new family system based on molecular phylogenetic analysis. *Ukrainian Botanical Journal*, 74(1), 3–15. <https://doi.org/10.15407/ukrbotj74.01.003> (in Ukrainian).

Fedorov, An. A. (Ed.). (1981). *Flora partis Europaeae URSS*, 5. Leningrad: Nauka. (in Russian).

Gamkrelidze, T. V., & Ivanov, V. V. (1984). *Indoevropskij jazyk i indoevropjtsy* [Indo-European and the Indo-Europeans], 2. Tbilisi: Izdatel'stvo Tbiliskogo universiteta. (in Russian).

Halinskyi, V. V., & Mezhenkyj, V. M. (2023). Botanical and horticultural names of hazelnut. In: V. M. Hrabovyj et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the VI International Scientific Conference. Uman: National dendrological park "Sofiivka". P. 101–104. (in Ukrainian).

Hettterscheid, W. L. A., & Brandenburg, W. A. (1995). Culton versus taxon: Conceptual issues in cultivated plant systematics. *Taxon*, 44(2), 161–175.

Hontar, V. T., Silenko, V. O., & Marchenko, S. V. (2013). Productivity and quality of blueberry under the conditions of the forest-steppe of Ukraine. *Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu : serija silskohospodarskykh nauk*, 74(4), 117–124. (in Ukrainian).

Hrabovyj, V. M. (2019). Spruce in botanical nomenclature. In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the II International Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P. 70–73. (in Ukrainian).

Hrodzynskyi, D. M. (2001). *Choturumovnyi slovnyk nazv roslyn* [Four-language dictionary of plant names]. Kyiv: Fytosociocentr. (in Ukrainian).

Hrodzynskyi, D. M., & Symonenko, L. O. (2012). *Slovnyk ukrainskoi biolohichnoi terminolohii* [Dictionary of Ukrainian biological terminology]. Kyiv: KMM. (in Ukrainian).

Jiménez-Mejías P., Manzano S., Gowda V., Krell, F.-T., Lin, M.-Y., Martín-Bravo, S., ... & Fitzpatrick, M. (2024). Protecting stable biological nomenclatural systems enables universal communication: A collective international appeal. *BioScience*, 74(7), 467–472. <https://doi.org/10.1093/biosci/biae043>.

Kashchenko, M. T. (1925). Review of non-medicinal crops of the Acclimatization Garden at the Ukrainian Academy of Sciences. *Zapysky fizychno-matematychnoho viddilu Ukrainskoi AN*, 1(4), 34–41. (in Ukrainian).

Klokov, M. V. (Ed.) (1950). *Vyznachnyk roslyn Ukrainy* [Identification guide to plants of Ukraine]. Derzsilhospvydav: Kyiv. (in Ukrainian).

Klymenko, S. V. (2019). Common quince (*Cydonia oblonga* Mill.) in ethnic, scientific and practical aspects. In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the II International Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P. 87–99. (in Ukrainian).

Kobiv, Yu. (2004). *Slovnyk ukrainskykh naukovykh i narodnykh nazv sudynnykh roslyn* [Dictionary of Ukrainian scientific and vernacular names for vascular plants]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Kokhan, I. (2024). Terminosystema fitonimiv suchasnoi ukrainskoi movy z pozytsii paradyhmatyky ta syntahmatyky [Terminology of phytonyms of the modern Ukrainian language from the standpoint of paradigmatics and syntagmatics]. In: M. Zhybkov (Ed.). *Problemy ukrainskoi terminolohii* [Problems of Ukrainian terminology]. Proceeding of the XVIII Scientific Conference. Lviv: Vydavnyrstvo Lvivskoi politekhniky. P. 85–91. (in Ukrainian).

Kokhno, M. A. (Ed.) (2002). *Dendroflora Ukrainy. Dykorosli j kultyvovani dereva i kushchi. Pokrytonasinni* [Dendroflora of Ukraine. Wild plants and cultivated trees and bushes. Angiosperms], 1. Fitosotsiotsentr, Kyiv. (in Ukrainian).

Kokhno, M. A., & Kuznetsov, S. I. (Eds.) (2001). *Dendroflora Ukrainy. Dykorosli j kultyvovani dereva i kushchi. Holonasinni* [Dendroflora of Ukraine. Wild plants and cultivated trees and bushes. Gymnosperms]. Fitosotsiotsentr, Kyiv. (in Ukrainian).

Kokhno, M. A., & Trofimenko, N. I. (Eds.) (2005). *Dendroflora Ukrainy. Dykorosli j kultyvovani dereva i kushchi. Pokrytonasinni* [Dendroflora of Ukraine. Wild plants and cultivated trees and bushes. Pokrytonasinni. Angiosperms], 2. Fitosotsiotsentr, Kyiv. (in Ukrainian).

Konopelko, A. V. (2020) Ethnobotanical classification and areas of use representatives of the genus *Malus* Mill. In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the II International Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P.152–164. (in Ukrainian).

Kotov, M. I. (Ed.). (1952). *Flora URSS* [Flora of Ukraine], 4. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSS. (in Ukrainian).

Kovalchuk, S. P., & Mezhenkyj, V. M. (2023). What do gardeners cultivate – chokeberry or chokeberry-rowan hybrids? In: V. M. Hrabovyi et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the VI International Scientific Conference. Uman: National dendrological park “Sofiivka”. P. 156–160. (in Ukrainian).

Lam, H. J. (1957). What is a taxon? *Taxon*, 6(8), 213–215.

Law of Ukraine No. 3116-XII “*On Protection of Plant Variety Rights*”. (1993, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>.

Maznichenko, Ye. I., Makedon, V. Ye., Sharabanova, S. V., & Yalovnycha, I. L. (Eds.) (2009). *Ukrainskyi pravopys* [Ukrainian orthography]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Melnychuk, O. S. (Ed.) (1982–2012). *Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy* [Etymology dictionary of Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Melnyk, M. (1922). *Ukrainska nomenkliatura vysshykh roslyn* [Ukrainian nomenclature of higher plants]. Lviv: Printing house of the Shevchenko Scientific Society. (in Ukrainian).

Mezhenska, L. O., & Mezhenskyj, V.M. (2013). *Rid hlid (Crataegus L.) v Ukraini: introduktsiia, selektsiia, ekoloho-biologichni valstyvosti* [Genus hawthorn (*Crataegus* L.) in Ukraine: Introduction, breeding, and eco-biological characteristics]. Kyiv: Comprint. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2008). Species composition of fruit plants of Ukraine and prospects for their use. *Plant Introduction*, 37, 8–19. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2556848> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2010). About improvement of the Ukrainian botanical nomenclature. *Plant Introduction*, 47, 69–76. <https://doi.org/10.5281/zenodo.2550416> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2014a). Considering the issue of regulation Ukrainian plant names. Communication 1. Names for *Vaccinium* species. *Plant Varieties Studying and Protection*, 10(2), 15–24. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.2\(23\).2014.56160](https://doi.org/10.21498/2518-1017.2(23).2014.56160) (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2014b). Considering the issue of aligning Ukrainian plant names. Communication 2. Names for *Prunus* species. *Plant Varieties Studying and Protection*, 10(3), 15–24. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.3\(24\).2014.56001](https://doi.org/10.21498/2518-1017.3(24).2014.56001) (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2014c). Considering the issue of aligning Ukrainian plant names. Communication 3. Names for *Ribes* L. species. *Plant Varieties Studying and Protection*. 10 (4), 9–15. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.4\(25\).2014.55461](https://doi.org/10.21498/2518-1017.4(25).2014.55461).

Mezhenskyj, V. M. (2015a). Considering the issue of aligning Ukrainian plant names. Information 4. Taxonomic diversity and species names for the genus *Fragaria* L. *Plant Varieties Studying and Protection*. 10 (1–2), 15–21. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.1-2\(26-27\).2015.55859](https://doi.org/10.21498/2518-1017.1-2(26-27).2015.55859).

Mezhenskyj, V. M. (2015b). On streamlining the Ukrainian names of plants. Information 5. Species names for pome fruit crops. *Plant Varieties Studying and Protection*, 11(3), 4–11. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.3-4\(28-29\).2015.58405](https://doi.org/10.21498/2518-1017.3-4(28-29).2015.58405) (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2016a). On streamlining the Ukrainian names of plants. Information 6. Names of some subtribe *Malinae* Reveal taxa (information 6). *Plant Varieties Studying and Protection*, 12(1), 5–11. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.1\(30\).2016.61699](https://doi.org/10.21498/2518-1017.1(30).2016.61699).

Mezhenskyj, V. M. (2016b). On streamlining the Ukrainian names of plants. Information 7. Spelling the names of plant varieties. *Plant Varieties Studying and Protection*, 12(3), 5–12. [http://dx.doi.org/10.21498/2518-1017.3\(32\).2016.75970](http://dx.doi.org/10.21498/2518-1017.3(32).2016.75970) (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2017a). On streamlining the Ukrainian names of plants. Information 8. Fruit crops names. *Plant Varieties Studying and Protection*, 13(1), 75–84. <http://dx.doi.org/10.21498/2518-1017.13.1.2017.97324> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2017b). Streamlining the names of taxa in the State Register of Plant Varieties suitable for distribution in Ukraine. In: Andriiko, M. O., Akhmet, Zh. T., Beinia, V. A., Burkovska, O. B., Vus, N. O., Kobyzieva, L. N., ... & Yaryta, O. Ya. *Suchasnyi stan ta harmonizatsiia nazv kulturnykh roslyn u systemi UPOV* [Current status and harmonization of names of cultivated plants in the UPOV system]. Proceedings of Scientific and Practical Conference. Vinnytsia: Nilan-LTD. P. 31–33. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2018a). On streamlining the Ukrainian names of plant. Information 10. Rules of plant nomenclature, taxonomy, and cultonomy. *Plant Varieties Studying and Protection*, 14(1), 28–44. <https://doi.org/10.21498/2518-1017.14.1.2018.126502> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2018b). The formation and current state of the Ukrainian nomenclature of fruit plants. In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Problemy zberezhenia ta zbahachennia roslynnohoriznomanittia v botanichnykh sadakh s dendroparkakh* [Problems of preservation and enrichment of plant diversity in botanical gardens and arboretums]. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P. 198–211. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2019). Ukrainian name for *Prunus persica* (L.) Batsch. In I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the II International Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P. 162–167. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. (2021). The current state of the plant nomenclature in crop production on the example of dissertation titles. *Journal of Native and Alien Plant Studies*, 17, 129–146. <https://doi.org/10.37555/2707-3114.17.2021.248348> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2022). Nomenclature of *Chaenomeles* Lindl. (*Rosaceae*) in the Ukrainian botanical terminology system: from John Lindley to Claude Weber. *Journal of Native and Alien Plant Studies*. 18. 127–136 <http://mchr.sofievka.org/article/view/269970/266051> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2023a). Decolonization and ukrainization of the agrobiological technical language under today's conditions. In: S. M. Nilolaienko et al. (Eds.). *Prodovolcha ta ekolohichna bezpeka v umovach viiny ta povoienni vidbudovy: vyklyky Ukrainy ta svity* [Food and environmental security in the conditions of war and post-war reconstruction: challenges for Ukraine and the world]. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, 4. Kyiv: NUBiP of Ukraine. P. 195–195. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2023b). Agrobiological classification of crops. *Journal of Native and Alien Plant Studies*, 19, 95–128. <https://doi.org/10.37555/2707-3114.19.2023.293662> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M. (2024). Harmonization and normalization of Ukrainian phytonym systems. In: M. Zhybkov (Ed.). *Problemy ukrainskoi terminolohii* [Problems of Ukrainian terminology]. Proceeding of the XVIII Scientific Conference. Lviv: Vydavnystvo Lvivskoi politekhniky. P. 97–101. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2017). “Trilingual dictionary of names of vascular plants of the flora of Ukraine” and problematic issues of Ukrainian plant nomenclature. In: Andriiko, M. O., Akhmet, Zh. T., Beinia, V. A., Burkovska, O. B., Vus, N. O., Kobyzieva, L. N., ... & Yaryta, O. Ya. *Suchasnyi stan ta harmonizatsiia nazv kulturnykh roslyn u systemi UPOV* [Current status and harmonization of names of cultivated plants in the UPOV system]. Proceedings of Scientific and Practical Conference. Vinnytsia: Nilan-LTD. P. 33–35. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2020). Etymological explorations: walnut (*Juglans regia* L.). *Journal of Native and Alien Plant Studies*, 16, 112–124. <https://doi.org/10.37555/2707-3114.16.2020.219824> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2021a). Nomenclature of woody plants in the state register of plant varieties of Ukraine. *Ukrainian Journal of Forest and Wood Science*, 12(1), 68–75. <https://doi.org/10.31548/forest2021.01.008> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2021b). *Systematyka pokrytonasennykh derevnykh roslyn Ukrainy* [Taxonomy of woody plants of Ukraine]. Lira K, Kyiv.

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2022). Systematics and nomenclature of *Chaenomeles* Lindl. (*Rosaceae*): two anniversaries and Ukrainian botanical terminological system. In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the V International Scientific Conference. Uman: Sochynskiyi M. M. P. 153–160. (in Ukrainian).

Mezhenskyi, V. M., & Mezhenska, L. O., Krasovskiyi, V. V., Cherniak, T. V., & Fedko, R. M. (2022). On streamlining the Ukrainian names of plant. Information 13. Taxonomic diversity and names for subtropic fruit plants of the Khorol Botanical Garden collection. *Plant Varieties Studying and Protection*, 18(1), 14–23. <https://doi.org/10.21498/2518-1017.18.1.2022.257583> (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Mezhenska, L. O. (2023). *Henetychni resursy netradytsiinykh plodovykh ta dekoratyvnykh kultur* [Genetic resources of non-traditional fruit and ornamental crops], 1. Kyiv: Lira-K. (in Ukrainian).

Mezhenskyj, V. M., & Yakubenko, N. B. (2017). On streamlining the Ukrainian names of plants. Information 9. Writing the names of plant varieties as objects of scientific and agricultural activities. *Plant Varieties Studying and Protection*, 13(2), 123–130. <http://dx.doi.org/10.21498/2518-1017.13.2.2017.105390> (in Ukrainian).

Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2024). *State Register of Plant Varieties Suitable for Distribution in Ukraine*. Retrieved from <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sortiv-roslin>.

Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine (2023). *On approval of the list of invasive tree species with a significant ability to spread uncontrollably, prohibited for use in the process of forest reproduction: Order № 184*. 03.04.2023. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0641-23#Text>.

Mosyakin, S. (2014). To the question of Ukrainian equivalents of toponymic epithets of Latin names of plants. In: *Ukrainska naukova terminolohiia. Fiziko-matematychni ta tekhnichni nauky* [Ukrainian scientific terminology. Physical, mathematical and technical sciences]. Proceeding of Scientific and Practical Conference. Kyiv: Naukova dumka. P. 147–160. (in Ukrainian).

Nimchuk, V. V. (1992). *Davnoruska spadshchyna v leksytsi ukrainskoi movy* [The Old Russian heritage in the vocabulary of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Opalko, A. I., Opalko, O. A. (2021). Evolution of ethnobotany in Ukraine: suggestions for future inquiry. In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Ethnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the IV International Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P.163–182. (in Ukrainian).

Opalko, O. A., Serzhuk, O. P., & Opalko, A. I. (2023). Hawthorns (*Crataegus* spp.): diversity and use. In: V. M. Hrabovyi et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Ethnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the VI International Scientific Conference. Uman: National dendrological park “Sofiivka”. P. 190–201. (in Ukrainian).

Planer, J. J. (1771). *Versuch einer teutschen Nomenclatur der Linneischen Gattungen zur Uebersetzung der Generum Plantarum Linnei*. Erfurt: J. D. Müller.

Ponomariv, O. D. (2000). *Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy* [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2000. (in Ukrainian).

Ponomariv, O. (2002). Return to national principles in Ukrainian terminology. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Ser. “Problems of Ukrainian terminology”*, 453, 14–16. (in Ukrainian).

Prokundin, Yu. N. (Ed.) (1987). *Opredelitel' vycshikh rastenij Ukrainy* [Definitive Guide to Higher Plants of Ukraine]. Kyiv: Naukova Dumka. (in Russian).

Pyshcholka, D. V., & Mezhenkyj, V. M. (2023). Niedzwetzky's apple in ornamental gardening and horticulture. In: V. M. Hrabovyi et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Ethnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the VI International Scientific Conference. Uman: National dendrological park “Sofiivka”.

P. 229–235. (in Ukrainian).

Pyzhianova, A.A., & Balabak, A. F. (2013). Biological peculiarities of growth and development of highbush blueberry (*Vaccinium corymbosum* L.) mother plants in the conditions of the right-bank forest-steppe of Ukraine. *Agrobiology*, 82(1), 94–100. (in Ukrainian).

Rusanivskiy, V. M. (Ed.). (2010–...). *Slovnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Sabadosh, I. V. (2003). Ukrainian common names of plants of Proto-Slavic origin. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Series “Philology”*, 7, 29–36. (in Ukrainian).

Sabadosh, I. V. (2006). Proto-Slavic heritage in Ukrainian tree names. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Series “Philology”*, 13, 3–9. (in Ukrainian).

Sabadosh, I. (2018). Sources of formation of modern scientific botanical nomenclature in Ukrainian language. *Ukrainian Language*, 3, 92–105. <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0000948565>. (in Ukrainian).

Sabadosh, I. V. (2019). *Ukrainski nazvy roslyn: istoriia, etymolohiia* [Ukrainian plant names: history, etymology]. Uzhhorod: Melnyk M. V. (in Ukrainian).

Sabadosh, I. V. (2020). The history of the scientific botanical nomenclature of the Ukrainian language. *Dialectological Studies*, 13, 205–238. (in Ukrainian).

Smyk, H. K. (1991). *Useful and rare plants of Ukraine: Dictionary of folk names*. Kyiv: Ukrainska Radianska Entsiclopedia imeni M. P. Bazhana.

Soloshenko, V. S., Boiko, N. S., Doiko, N. M., & Krivduk, L. M. (2022). History of the name currant (*Ribes* L.). In: I. S. Kosenko et al. (Eds.). *Etnobotanichni tradytsii v ahronomii, farmatsii ta sadovomu dyzaini* [Etnobotanical traditions in agronomy, pharmacy and garden design]. Proceedings of the V International Scientific Conference. Uman: Sochinskyi M. M. P. 253–257. (in Ukrainian).

Stalažs, A. (2024). How changes in plant taxonomy are reflected in practice, the case of *Salix alba*, *S. euxina* and *S. ×fragilis* complex: an example of Latvia's official normative documents. *Proceedings of the Latvian Academy of Sciences. Sect. B*, 78 (3), 228–232. <https://doi.org/10.2478/prolas-2024-0031>.

Silenko, V. O., & Marchenko, S. V. (2013). Quality and marketable characteristics of highbush blueberry (*Vaccinium corymbosum* L.) under the Kyiv region conditions. *Plant Varieties Studying and Protection*, 9(4), 40–43. [https://doi.org/10.21498/2518-1017.4\(21\).2013.56848](https://doi.org/10.21498/2518-1017.4(21).2013.56848). (in Ukrainian).

Silenko, V. O., Hontar, V. T., & Marchenko, S. V. (2013). Quality indicators of blueberry fruits in the conditions of Kyiv. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Ahronomiia*, 183(1), 26–29. (in Ukrainian).

Turland, N. J., Wiersema, J. H., Barrie, F. R., Greuter, W., Hawksworth, D. L., Herendeen, P. S., ... Gedeon, F. S. (Eds.). (2018). *International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Shenzhen Code)*. Regnum Vegetabile, 159. Glashütten: Koeltz Botanical Books. <https://doi.org/10.12705/Code.2018>.

Tzvelev, N. N. (Ed.). 2001. *Flora Europaeae Orientalis, 10*. Petropoli: Mir i Semia. (in Russian).

Vasiuk, Ye. A., & Moroz, P. A. (2014). Taxonomy of *Vaccinium* species and their Ukrainian names. *Plant Introduction, 61*, 3–8. (in Ukrainian).

Voloshchak, M. (2003). *Netravylno – pravylno: Dovidnyk z ukrainskogo slovovzhivannia* [Wrong – correct: Handbook of Ukrainian word usage]. Kyiv: Prosvita. (in Ukrainian).

Yakubenko, B. Ye., Mezhenkyj, V. M., & Yakubenko, N. B. (2017). Nomenclatures of woody plants of the Ukrainian flora: modern challenges. In: Andriiko, M. O., Akhmet, Zh. T., Beinia, V. A., Burkovska, O. B., Vus, N. O., Kobyzieva, L. N., ... & Yaryta, O. Ya. *Suchasnyi stan ta harmonizatsiia nazv kulturnykh roslyn u systemi UPOV* [Current status and harmonization of names of cultivated plants in the UPOV system]. Proceedings of Scientific and Practical Conference (pp. C. 53–54). Vinnytsia: Nilan-LTD. (in Ukrainian).

Yanata, O., Osadcha, N., & Kurylo, O. (1928). *Slovnnyk botanichnoi nomenclaury (Proiekt)* [Dictionary of botanical nomenclature (Draft)]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. (in Ukrainian).

Zavialova, L., Kucher, O., & Shevera, M. (2023). Botanical dictionaries in the system of encyclopedic knowledge. *The Encyclopedia Herald of Ukraine, 15*, 34–44. <http://doi.org/10.37068/evu.15.4> (in Ukrainian).

Zerov, D. K. (Ed.). (1954). *Flora URSS* [Flora of Ukraine], 6. Vydavnytstvo AN URSS, Kyiv. (in Ukrainian).

Zyman, S. (2012). Problems of species names of vascular plants in the flora of Ukraine. In: *Ukrainska naukova terminolohiia. Pryrodnychi nauky* [Ukrainian scientific terminology. Natural sciences]. Proceeding of Scientific and Practical Conference, 4 (pp. 63–69). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

Zyman, S. M., Didukh, Ya. P., Hrodzynskyi, D. M., Fedoronchuk, M.M., & Bulakh, O. V. (2008). *Trymovnyi slovnyk nazv sudynnykh roslyn flory Ukrainy* [Trilingual dictionary of names for vascular plants of the lora of Ukraine]. Kyiv: Fitosotsiotsentr. (in Ukrainian).